

РОЗВИТОК САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглянуто проблему студентської самоосвіти та формування самоосвітньої компетенції на заняттях з іноземної мови. Розкрито терміни «компетенція» та «самоосвітня компетенція». Обґрунтовано значення цього виду компетенції для вивчення іноземної мови. Запропоновано комплекс вправ для розвитку самоосвітньої компетенції на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: компетенція; компетентність; самоосвіта; самоосвітня компетентність; метод вправ.

Постановка проблеми. В умовах зростаючих вимог до фахівців, особливої актуальності набуває проблема формування суспільно активної, творчої, компетентної особистості, яка самостійно генерує нові ідеї, приймає нестандартні рішення, визначає шляхи власного саморозвитку вивчення іноземних мов. Усе більше студентів зацікавлені в самостійному вивченні іноземної мови. Модернізація освіти що відбувається за допомогою впровадження нових освітніх реформ, Європейської інтеграції стосовно мовної освіти вимагає все більше самостійності від студентів, що вивчають іноземні мови, коли викладач виконує лише фасилітативну функцію, а більшість завдань формуються на основі того, що студент володіє самоосвітніми компетенціями. Здобувачі знань зацікавлені в можливості отримувати практичні знання та вміння не покидаючи кордони країни і навіть не виходячи з дому, саме тому формування самоосвітніх компетенцій у студентів різних спеціальностей є запорукою успіху у вивченні іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями щодо ролі самоосвітньої компетенції в процесі навчання та вивчення мов займалися, І. Зимня, Р. Гришкова, Н. Євтушенко, О. Бігич, Н. Бібік, О. Дахін, В. В. Краєвський, А. В. Хуторський, Н. Коваленко, О. Кучер, М. Ольховська, А. Вербицький, С. Касіянц, М. Швець та ін.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід змінює цілі і вектор освіти: від передачі знань і умінь предметного змісту до виховання розвиненої особистості зі сформованими життєвими компетенціями. Формування ключових компетенцій у студентів є складним процесом, який відзначається, передусім, національними особливостями, що включають освітні цілі, підходи до відбору та структурування змісту освіти та оцінювання результатів навчання. Бути компетентним означає мати достатні знання в певній галузі, бути добре обізнаним, тямущим, проінформованим, обізнаним, авторитетним, ґрунтуватися на знанні [9, с. 2].

У загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти відображено особливості самоосвітньої компетентності:

- компетентності, що реалізують здатність і бажання вчитися все життя як основа безперервної підготовки у професійному плані, а також в особистому і громадському житті;
- компетентності, пов'язані з виникненням суспільства інформації, володіння новими технологіями, розуміння їхнього застосування [5].

І. Зимня під самоосвітньою компетенцією зазначає здатність учитися протягом всього життя, основу неперервного навчання в контексті як особистого, так і професійного життя. І. Зимня говорить про самоосвітні компетенції. До змісту цієї ключової компетенції входять:

- потреба в саморозвитку;
- уміння вибудовувати персональну життєву стратегію
- тісна єдність інтелектуального розвитку з формуванням особистості;
- спроможність структурувати, актуалізувати, накопичувати знання; досягати висот професійної майстерності та творчості;
- структурування знань, актуалізація знань, розширення знань;
- адекватна оцінка досягнутих у саморозвитку результатів;
- постановка нових перспективних завдань.[4, с. 34–42].

О. М. Дахін, В. В. Краєвський, А. В. Хуторський зазначають, що поняття «компетенція» є системним утворенням, що являє собою сукупність особистісних якостей учня (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), які зумовлені досвідом його діяльності у певній соціальній і особистісно значущій сфері [10, с. 60].

Натомість, О. А. Кучер визначає компетенцію «як загальну здатність особистості, яка характеризується наявністю конкретних умінь і навичок, що базуються

на знаннях, ефективно здійснювати певну діяльність або реалізовувати певну функцію» [3, с. 235–236].

А. М. Богуш пояснює компетенцію «як комплексну характеристику особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психологічного розвитку, знання, вміння, навички, креативність, ініціативність, самостійність, самооцінку, самоконтроль» [1, с. 2].

Р. О. Гришкова також говорить про постійне мовне самовдосконалення як здійснення права кожної людини на освіту, що передбачає вивчення мов протягом усього життя самостійно [3, с. 10].

Н. Коваленко визначає самоосвітню компетенцію як інтегровану властивість особистості, що забезпечує готовність втамувати індивідуальні та соціальні потреби пізнання нею дійсності на основі оволодіння знаннями, вміннями та навичками, способами діяльності та набутого досвіду продуктивно здійснювати самостійне систематичне цільове освоєння соціального досвіду людства. Самоосвітня компетенція ґрунтується на вміннях самоосвітньої діяльності та презентує готовність особистості до самоосвіти, самонавчання, самовдосконалення, самовибору, самореалізації впродовж життя з усвідомленням особистих і суспільних потреб. При цьому автор дотримується міркування, що самоосвітня компетенція формується лише за умови продуктивної навчально-пізнавальної діяльності, активної позиції учнів.

О. Чеботарьова акцентує увагу на характеристиці самоосвітньої компетенції як інтегрованої особистісної властивості, що забезпечується емоційно-ціннісним відношенням студента до саморозвитку й самоосвітньої діяльності, систематичністю знань про планування й реалізацію самоосвітньої діяльності, про засоби самовиховання, суб'єктно-особистісний досвід продуктивного вирішення проблем розвитку, розробок й реалізації моделей підготовки особистості до самоосвітньої діяльності, бажанням до безперервного саморозвитку якостей професіонала, самовдосконалення, самоосвіти в галузі майбутньої професійної діяльності [11].

С. Трубочова, досліджуючи специфіку формування самоосвітньої компетенції майбутніх фахівців, поняття «формування самоосвітньої компетенції» розуміє як єдність, взаємопроникнення двох процесів: зовнішнього педагогічного впливу викладача на студента з метою засвоєння ним самоосвітніх знань, умінь і навичок та внутрішнього процесу самовдосконалення особистості майбутнього фахівця [8, с. 85].

Дослідниця виділяє специфічні особливості формування самоосвітньої компетенції майбутніх фахівців, серед яких: особистісно-орієнтований підхід, інтенсифікація навчання та врахування професійної спрямованості на основі інтерактивної комунікації, використання інформаційних технологій (електронних носіїв навчально-методичної літератури, мультимедійних програм, програми самодіагностики набутих знань, мережі Internet), активізації самостійної навчальної діяльності. Необхідність посилення ролі самостійної роботи студентів зумовлює переорієнтацію організації навчально-виховного процесу в університеті на формування вмінь учитися, готовності до саморозвитку, оволодіння способами адаптації до професійної діяльності [6, с. 2].

Звичні завдання шкільної освіти у вигляді знань, умінь, навичок сьогодні недостатні, оскільки сучасне суспільство вимагає особистостей, спроможних практично розв'язувати багатоманітні професійні та життєві питання, бути здатним до самореалізації в різноманітних галузях своєї життєдіяльності тощо. Це залежить від тих побічних якостей, які зараз ми називаємо компетенціями. Упровадження цих понять у педагогічну практику сучасної школи пов'язане зі змінами змісту та методів навчання. Компетентнісний підхід означає направленість навчально-виховного процесу на формування у школярів ключових і предметних компетенцій, потрібних для функціонування в сучасному суспільстві. Основними методичними принципами є:

- 1) принцип комунікативної спрямованості;
- 2) взаємопов'язане навчання чотирьох видів мовленнєвої діяльності: читання, говоріння, аудіювання та письма;
- 3) домінуюча роль вправ;
- 4) урахування рідної мови;
- 5) принцип апроксимації.

У ході роботи було виділено 5 видів вправ, що сприяють розвитку самоосвітньої компетенції на уроках англійської мови.

Перший вид – вправи на самостійне знаходження додаткового матеріалу з поданої теми. Типовим прикладом цього виду діяльності є вікторина. Учні самостійно знаходять інформацію за допомогою різних джерел, що навчає їх працювати самостійно, обирати необхідну інформацію, застосовувати її і тим самим розвивати свої культурологічні, лексичні чи граматичні знання та навички.

Такий вид вправ представлений для студентів перших курсів. Цінність цього виду діяльності в тому, що студент самостійно знаходить інформацію в різноманітних джерелах, аналізує її, обирає ту, що необхідна для відповіді. У подальшому, на основі знань, які здобув студент, виконуючи це завдання, будуть формуватися культурологічні знання, що є невід'ємною частиною вивчення іноземної мови.

Другий вид вправ – корегування помилок. Він вказує шлях для повторення пройденого матеріалу або вивчення певних його аспектів. Учень самостійно ознайомлюється з різними видами помилок та засобами їх виправлення. Під час виконання вправи формується вміння самостійно аналізувати текст й усувати всі види помилок у готових деформованих, власних текстах в усіх жанрах, типах і стилях мовлення. У процесі роботи над власними письмовими висловлюваннями учні виявляють вміння удосконалювати граматичну структуру своїх робіт та їх виразність. Приклад цієї форми діяльності:

There are 11 grammar mistakes in the text on the right. You have to find them and correct them. A mistake may be a missing word.

Martin Luther King born at January 15 1929 in Atlanta, Georgia. He had a brother and a sister, and live in a large house with his parents and grandmother. His father, who was the grandson of the slave, worked in a bank and was important person in the black community of Atlanta. Martin had a happy and comfortable life at home with his family but as soon as he left his parents, he have problems because of his colour. At that time in some parts of the

USA black people was not allowed to use white people's toilets, and must give up their seat on the bus if a white person wanted to sit down. Martin couldn't use the same libraries or parks as white boys, and he was not allowed to go to the same school. One day Martin made friends with two white brothers, but when their mother found out he was black, she forbade them to play with him. This hurt Martin very much, and he promised himself he will fight for the rights of black people when he got older.

Володіти граматичною будовою мови – означає навчитися правильно вживати різні відмінкові закінчення слів, дієслівні форми та їх видозміни, суфікси, префікси, узгоджувати частини мови, правильно будувати речення, додержуючись відповідного порядку слів у ньому. Подана вправа містить декілька граматичних тем, що найчастіше викликають труднощі на заняттях з англійської мови. Учень самостійно аналізує текст, знаходить помилку та намагається дати пояснення, чому саме це слово чи конструкція потребує виправлення. Цей вид вправ розвиває самоосвітню компетенцію за допомогою аналізування певного матеріалу та знаходження додаткової інформації.

Третій вид вправ – завершити текст, наданий вчителем на уроці англійської мови. Учень самостійно знаходить інформацію з обраної теми, аналізує її та формує цілісне доповнення вже знайомого тексту. Під час виконання вправи формується вміння самостійно виокремлювати інформацію. Цей тип розвиває культурологічні знання та розширює кругозір студентів при вивченні англійської мови. Типова вправа для цього виду:

Complete the text.

Stephen Hawking was born on January 8, 1942, in Oxford, England, to Frank and Isobel Hawking. His father was a medical researcher. He belonged to a family of well-educated people. His mother was one of the first female students to have graduated from the Oxford University. He attended St. Albans School, but he was never a brilliant student. He was more interested in what happened outside the classroom, and spent his time and energy in inventing new things. Later, against his father's wishes, he planned to pursue mathematics as his major but as the subject was not taught in Oxford University at the time, he had to take up physics and chemistry instead. He still did not pay too much attention to the bookish things and spent his time devising innovative techniques. In 1962, he graduated with honours, and went on to attend the University of Cambridge for a Ph. D. in cosmology. During his first year, Hawking started to show abnormal physical symptoms; he would suddenly trip and fall, and his speech slurred. He initially suppressed these symptoms, but when his father noticed it, he was sent for a series of tests. It was diagnosed that he was in the early stages of Amyotrophic Lateral Sclerosis, which meant that the part of his nervous system responsible for muscle control was shutting down – a life threatening condition. With this new found realization of the suddenness of death and the fact that he had only two more years to live, Hawking started concentrating fully on his research work.

Під час виконання вправи учень аналізує поданий вчителем текст, самостійно знаходить інформацію за допомогою різних джерел, аналізує матеріал та синтезує у логічно-завершену розповідь.

Четвертий тип – доповнення речення. Викладачем подані слова певної лексичної групи та речення, які треба доповнити обраними словами. Під час виконання цієї вправи учень самостійно знаходить значення слів та вибирає потрібне для створення повноцінного речення. Приклад цього виду діяльності:

Fill in the gaps with the right word on buying things:

1. If your dress is too long you need toit.

- a) lengthen;
- b) loose;
- c) shorten;
- d) release.

2. I gave her.....boots as a present.

- a) a;
- b) a couple of;
- c) any;
- d) a pair of.

3. Paul is wearing the yellow and brown.... tie.

- a) designed;
- b) lined;
- c) pictured;
- d) striped.

4. I presented Julia a white cotton sweater with blue...

- a) balls;
- b) marks;
- c) sports;
- d) stains.

5. Bright colours don't.....Jane's pale skin.

- a) agree;
- b) fit;
- c) match;
- d) suit.

Цей вид спонукає студентів до самостійного знаходження значення слова для того, щоб обрати правильну відповідь. Студент має проаналізувати та порівняти слова та дійти до правильного рішення питання. Вправа розвиває самоосвітню компетенцію за допомогою самостійного поглиблення лексичних знань з обраної теми та використання цих знань у практичній діяльності.

Останній вид вправ на знаходження різних значень одного слова та створення речень з ним. Під час виконання цієї вправи студент самостійно знаходить можливі значення поданого слова, аналізує частину мови та намагається використати його у практичній діяльності. Типовий приклад цього виду вправ:

Write down as many different meanings for word «stuff» and «staff» as possible (use Cambridge English-English dictionary). Create your own sentences involving the words in all different meanings.

Під час виконання цього завдання студент розвиває англомовну самоосвітню компетенцію за допомогою знаходження всіх значень потрібного слова в різноманітних джерелах, аналізує різні значення, розмірковує над вживанням та застосовує їх у своїй практичній діяльності.

Висновки. Отже, навчання іноземних мов буде ефективним завдяки комплексному розвитку компетенцій, зокрема самоосвітніх компетенцій студентів. Процес навчання іноземної мови потребує напруженої розумової роботи студента та його власної активної участі в процесі. Цього можна досягти тільки активним навчанням за різнотипними вправами, що допомагають набути знань та навичок володіння мовою. Упро-

вадження цікавого різноманітного навчального матеріалу для розвитку самоосвітніх компетенцій студентів, що ефективно засвоюється, збагачують зміст освітнього процесу, підвищують бажання вивчати іноземні мови, створюють умови для більш тісної співпраці між викладачами і студентами, є необхідними для успішно-

го вивчення іноземної мови. Удосконалення рівня професійної компетентності фахівця – один з основних напрямів реформування системи освіти України, а самоосвітня діяльність – це неперервний процес саморозвитку та самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей : сутність та шляхи реалізації / А. М. Богуш // Дошкільне виховання, 1999. – № 6. – С. 3–5.
2. Бондар С. П. Термінологічний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» у педагогіці : сутність та структура / С. П. Бондар // Освіта і управління. – 2007. – Т. 10. – № 2. – С. 93–99.
3. Гришкова Р. О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей. – Миколаїв. – Вид. ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – 188 с.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетентности – новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование. – 2003. – № 5. – 43 с.
5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Касіянець С. Є. Особливості формування самоосвітньої компетентності майбутніх економістів [Електронний ресурс]. – С. С. Касіянець // Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukraci/pedagogika/2014/245-233-22.pdf>.
7. Кучер О. А. До проблеми формування громадянської компетентності випускників загальноосвітньої школи / О. А. Кучер // Матеріали Першої міжнародної соціально-педагогічної конференції, м. Луцьк, 26–27 квітня 2006 р. – Луцьк, 2006. – С. 234–237.
8. Трубочова С. Роль методів самостійного набуття знань в організації пізнавальної діяльності учнів // Рідна школа. – № 1. – 2001.
9. Швець М. М. Формування самоосвітньої компетентності студентів як освітня проблема [Електронний ресурс]. – М. М. Швець // Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukraci/pedagogika/2012/188-176-25.pdf>.
10. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 3. – С. 60–62.
11. Чеботарёва Е. С. Информационные технологии в развитии самообразовательной компетентности студентов [Электронный ресурс] / Е. И. Чеботарёва – Режим доступа : <http://ito.edu.ru/2008/Kursk//ii.html>.

А. И. Буловицкая,

ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

РАЗВИТИЕ САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТИЯХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена проблеме формирования самообразовательной компетентности студентов. Даны понятия терминов «компетенция» и «самообразовательная компетенция», раскрыто значения данной компетенции для изучения иностранного языка студентами. Предложен комплекс заданий для развития самообразовательной компетенции на занятиях по иностранному языку.

Ключевые слова: компетенция; компетентность; самообразование; самообразовательная компетентность; метод упражнений.

A. Burovytska,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

NON-PHILOLOGICAL STUDENTS' COMPETENCE DEVELOPMENT ON THE FOREIGN LANGUAGE CLASSES

The article deals with the problem of students' self-education. Terms «competence» and «self-educational competence» are defined and definition of competence is given. The major meaning of such competence for learning a foreign language is discussed. The system of the exercises for developing students' self-competence was offered. This paper is also devoted to the analysis of the peculiarities of different exercises usage in the process of forming self-competence in learning a foreign language. The research centre deals with questions of the promotion of abilities in the university and at home. The present focuses of research are ability and relationship, self-competence and the development of self-competence as well as individual promotion. The importance of self-competence development is outlined. The author emphasizes on importance of self-competence development and the unique role of a teacher who is a student's helpmate on his way of learning another language.

Key words: competence; self education; self-educational competence; exercise method.

Рецензенти: Мещанінов О. П., д-р пед. наук, професор;
Гришкова Р. О., д-р пед. наук, професор.